

Kako dolgo je terpelo, preden so se pri nas ljudje krompirja poprijeli; z briči so jih gosposke mogle siliti, da so ga sadili. Na Rusovskem so pa še zdaj kraji, kjer kmetje od krompirja nič nočejo slišati, ker pravijo, da krompir človeka naredi neumnega!

Pogled po kmetijstvu in obertnijstvu

v našem cesarstvu.

Iz popisovanj (statističnih tabel), ki jih je vlada ravno dala na svetlo, pozvedamo, da lansko leto je štelo naše cesarstvo po vseh svojih deželah 6 milijonov in 981,960 kmetovavcov, 1 milijon in 17,468 kupcov (tergovcov), obertnikov in rokodelcov, 38,649 pohišnih kramarjev (havzirarjev), 2 milijona in 37,258 poslov (931,863 možkih, 1 milijon in 105,259 pa ženskih), 2 milijona in 798,456 delavcov (taberharjev) in sicer 1 milijon in 557,469 možkih, 1 milijon in 240,987 pa ženskih.

Mikavno je dalje zvedeti: koliko dohodkov donajajo kmetije in hiše, koliko si prislužijo fabrike, obertnije in rokodelstva, koliko vsi posli in delavci skupaj na leto. Iz ravno omenjenih popisovanj zvémo, da vse kmetijstvo v našem cesarstvu donaja na leto posestnikom 249 milj. in 25,817 gold., — hiše donajajo hišnim gospodarjem 99 milijonov in 744,999 gold., fabrike, obertnije in rokodelstva pa 253 milijonov in 874,188 gold., možki pôsli (po 121 gold. na leto rajtani) si prislužijo skupaj 113 milijonov in 10,647 gold., ženski (po 102 gold. na leto) pa 113 milijonov in 339,530 gold., možki delavci (po 136 gold. na leto rajtani) 212 milj. in 541,818 gold., ženske delavke (po 95 gld. na leto) 117 milijonov in 716,753. Vsi dohodki raznih stanov — brez duhovnov, vojakov in cesarskih uradnikov — se tedaj na leto štejejo na 1335 milijonov in 38,335 gold. Vse nepremakljivo premoženje v našem cesarstvu pa je v vsem skupaj vredno 10,014 milijonov in 314,834 gold.

Še enkrat o denaru ADNAMAT.

Spisal Davorin Terstenjak.

Zvedel sem, da so prijatelji in neprijatelji slovenskega starinstva moj članek: „O staroslovenskem denaru Adna mat“¹⁾ pazljivo prebirali, in, čeravno niso vsi zadovoljni bili z mojimi razlagami, jih je vendar ta okolščina zaunemala: da imamo točne dokaze o denaru, kateri se je velemat, mate, matir, medel, metel, kar ni drugo, kakor pokvarjena oblika izvirne matel, metel.

Kako staro je ime mate za neki denar pri Španjoli, mi ni znano. Toliko vem, da je mat že leta 1497 v Španii znan denar bil. Ob času pragmatične sankcije je sreberni drobiž bil razdeljen v: Reale, Piastre, Mate in Pesos d'otto.²⁾ Braunschweigske matir pa že najdem leta 1490, toraj 7 let prej, kakor na Španjolskem.³⁾

Že v svojem prvem članku sem rekel, da imena mat, mate, matir utegnejo izperva biti slovanske in so po občeni Slovanov z Nemci in Španjoli morebiti prišle do teh narodov, kakor gotiške cant, cjatka, penez od Gotov do Slovanov.

Ker je to poznamovanje že za Rimljanov pri norenskih Slovencih bilo v navadi, in ker Tacit⁴⁾ sam terdi, da stari Germani niso poznali denarov, ampak da še le Rimljani so jih naučili prijemat, je tedaj poznamovanje mat, mate, matir za sorto denarov slovensko, in med svojimi razlagami bi se jaz najbolj poganjal za ono iz korenike mat = concidere, caedere, abscondere, secare.

Ta korenika je obče blago indo-evropejskih jezikov*) in sicer 1. sansk. (vedsk. narečje): meth, mith, caedere, schlagen.¹⁾ 2. gotiški: maitan, caedere.²⁾ 3. keltski: matar, metar, concidere, secare, iz ktere v novih keltskih narečjih, kakor ste galščina in irščina: meithle, messoris žnjeci = scindentes, meadag, culter, nož = scindens, secans,³⁾ 4. škandinavski: maitar, concidere, secare, latinski: meto (messui), abhauen, abschneiden, 5. staro-visoko-nemški: meizzan = maitan, scindere, zato: Stein-mez = Stein-mets, Mez-ger = Metsger, mezzeln = metseln itd. 6. slovanski in sicer češki: mejtiti, interlucare, meit', mit', silva caedua, rusk. mjetiti v prvotnem pomenu: durch Einschnitte bezeichnen, mjetka, signatura, Zeichen, po pravem: Einschnitt,⁴⁾ slov.: metiti = posekati, matoh, metun = sekač, der Holzhauer, matika, Haue, secans, scindens instrumentum.

V prestarem slovenskem jeziku starih Norencov so toraj govorili matiti, in Bopp ima prav, ako terdi, da cerkvenoslov. jat', jet' (Ѣ, je) se je izvirno glasil kot a, kar še prikladi poterjujejo, postavimo, cerkvenoslov. КЪГѢТЪ (k'gdje, k'gdje) se v slovenščini glasi: kada, k'da, g'da, in tudi v besedi matika se je še ohranil izvirni glasnik.

Glasnik Ѣ, je, je postal iz a + i = sansk. é, zato še cerkvenoslov. besede: bjeli, ljepi, rjeka bodeš čul izgovarjati v več krajih Štirskega in Kranjskega kot: baili, laipi, raika, beili, leipi, reika. V cerkvenoslovenščini, serbsčini in rusčini je j skočil pred e, in je uslabil izvirni a, in iz tega dela so mogli najti za ta glasnik posebno pismenko.**)

Izvirni a čuješ še v besedi rakita, die Fluss-, Bachweide namesto: rekita = cerkvenoslov. rjekita, dalje pa najdeš v jeziku polabskih Slovanov in sicer v glinjskem narečju: mlaka = cerkvenoslov. mljeko, Milch, dara = djera, člavak = človjek¹⁾ itd. Primeri še poljsk. kviat in jugoslovansk. cvate = cvjete.

Mat toraj izrazuje to kar met, mjet, mjetka v prvotnem pomenu: das Abgehauene, Geschlagene, Geprägte; in to poznamovanje je prav naravno za denar. Prej kakor so denar kovali in mu dali ali četrerovogljato ali pa okroglo podobo, so s kleščami košček od sreberne ali zlate štanžice odmatnili = odsekali in tako je odmaten, odmeten, odmjeten komad dobi ime: mat, mjet.

Tako je nastalo rusko poznamovanje rubelj. Učeni Krünitz²⁾ piše o tem imenu: „Als bei den Russen Silber der Massstab des Werthes der Waaren geworden war, goss man es in die Form kleiner Stäbe, in welche Kerben (russ. rublji) gehauen wurden, damit man leicht etwas abrechnen konnte, hievon haben die Rubel den Namen erhalten.“ Toraj se mat in rubel v pomenih čisto ujemate

*) Celó v hebrejščini in arabščini pomenjuje po Gesenii metil etwas Geschmiedetes, arabski: matal, schmieden, iz ktere korenike bi jaz geršk *μεταλλων*, Bergwerk, Metall, izpeljeval in besedo imel za izposojeno od Foiničanov, od katerih so Gerki več besed v svoj jezik prejeli. Izpeljava iz *μεταλλων*, nachforschen, je preveč nenaravna. Pis.

¹⁾ Kuhn „Zeitschrift“ V, 53. ²⁾ Diefenbach „Vergleich. Wörterbuch der goth. Sprache“ str. 22, 23. ³⁾ Meier v Leibnitzovih „Collectanea etymolog.“ ed. Eccard str. 298. ⁴⁾ Hanuš v „Archiv für österr. Geschichtsquell.“ 18. B. str. 45.

***) Ostroumni Bopp („Vergl. Gramm.“ I. B. I. Hälfte str. 141) piše o glasniku Ѣ, je: „Sowie das lateinische é nicht bloss von diphthongischer Herkunft, sondern auch gelegentlich wie das griechische η die Entartung eines ursprünglichen a ist, so auch das slawische Ѣ, je und das lithauische e.“

¹⁾ Glej Šafařík „Slawische Alterthümer“ II. stran 622. ²⁾ Krünitz l. c. stran 496.

¹⁾ Glej „Novice“ list 44. in 45. tega leta. ²⁾ Busse „Kenntnisse und Betrachtungen des neueren Münzwesens“ II. del str. 76. ³⁾ Krünitz „Encyclopedie“ 97 del str. 366. ⁴⁾ Tacit. Germ. cap. 15.